

позитивно виплату контрибуції німецькій адміністрації. Тому до тих, хто відмовлявся виплачувати гроші, застосовувалися заходи фізичного впливу, що було не рідкістю на той час.

Варто сказати, що утворення й функціонування німецьких військово-польових судів в Україні у 1918 році із самого початку їхньої появи було суперечливим. За мирним договором між Українською Народною Республікою та Німеччиною 9.02.1918 року в Брест-Литовську дві держави виступали союзниками для досягнення низки цілей. А запровадження на території УНР німецьких військово-польових судів наказом генерал-фельдмаршала Ейхгорна 25.04.1918 року не може вважатися союзницькими відносинами оскільки військово-польові суди вводилися Німеччиною на захоплених територіях і були спрямовані проти місцевого населення. Тому з кінця квітня 1918 року німецька сторона з розряду союзників Української Народної Республіки перейшла якоюсь мірою в стан окупаційних. Отже можемо дійти висновку: німецька адміністрація у цей час самостійно втручалася до внутрішніх справ України, зокрема, в сферу компетенції українського судочинства, тим самим, порушуючи суверенітет української держави.

ЛІТЕРАТУРА

1. Фельштинский Ю. Крушение мировой революции. Очерк первый. Брестский мир. Октябрь 1918 - ноябрь

КРЕЙБЕРТ Р.В. СУДОПРОИЗВОДСТВО В НЕМЕЦКИХ ВОЕННО-ПОЛЕВЫХ СУДАХ НА ТЕРРИТОРИИ УКРАИНЫ В 1918 ГОДУ
Рассмотрено отношение немецкой администрации к внутренним делам Украины в сфере компетенции украинского судопроизводства в 1918 году.

***

KREJBERT R. V. LEGAL PROCEEDINGS IN GERMAN COURT-MARTIAL IN TERRITORY OF UKRAINE IN 1918
The attitude of German administration to internal affairs of Ukraine in sphere of the competence of the Ukrainian legal proceedings in 1918 is considered.

О.В. КУЗНІЧЕНКО

канд. юрид. наук

Національний університет внутрішніх справ

УДК 34.037:351.746

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ЩОДО РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА СУДОВИЙ ЗАХИСТ ПРАЦІВНИКІВ ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

У порівняльному аналізі чинних норм розглянуті правомірності виділення права на судовий захист працівників ОВС як конституційного права, і його місце серед інших прав.

Конституція України, визнавши нашу державу демократичною, правовою і соціальною, у ст.3 проголосила, що

1918. -Лондон, 1991.

2. Крах Германской оккупации на Украине (по документам оккупантов) /Под ред. М. Горького, И. Минца и Р. Эйдмана. -М.: Гос. изд., 1936. -207 с.

3. Логвиненко І.А., Гавриленко О.А. "Справа А.Доброго" // Праці кафедри політичної історії та політології. -Харків: Харк. держ. техн. ун-т сільськ. госп., 1998. - С.18-22.

4. Гражданская война на Украине. 1918-1920. Сборник документов и материалов: В 3-х т., 4-х кн. /Ред. колл. С.М. Королевский. -Т.1. -Кн.1. -К.: Наук. думка, 1967.

5. Тимошук О.В. Охоронний апарат Української держави (квітень-грудень 1918 р.). -Х.: Ун-т внут. справ, 2000. -462 с.

6. ЦДАГО України. -Ф.5. -Оп.1 -Спр.86. -Арк.31.

7. ЦДАВО України. -Ф.1064. -Оп.1. -Спр.177. - Арк.16.

8. ЦДАВО України. -Ф.3766. -Оп.1. -Спр.177. -Арк.4-6.

9. Архив русской революции, изданный Г.В. Гессеном. -Т.5-6. -М., 1991. -360 с.

10. Отечественная война против германских оккупантов в 1918 году. Документы. -М.: Госполитиздат, 1941. -47 с.

11. Документы о разгроме германских оккупантов на Украине в 1918 году /Под ред. И.И. Минца и Е.Н. Гордецкого. -М.: Госполитиздат, 1942. -240 с.

Надійшла до редколегії 03.08.2004

диною за свою діяльність, а утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави, а отже, і всіх її органів.

Державне регулювання правоохоронної діяльності здійснюється шляхом правового визначення конституційних та інших законодавчих засад цієї діяльності, її стратегії, основних напрямків і завдань на певний період, забезпечення реальної координації зусиль усіх державних структур, передусім правоохоронних органів. Здійснювати правоохоронну функцію можуть спеціальні державні органи, у тому числі й органи внутрішніх справ. Нормативна база їх діяльності формувалася у період становлення України як незалежної держави та у своїй основі спиралася на законодавство колишнього СРСР. Зміни, які відбувались і відбуваються у суспільному житті, внесли багато нового в діяльність органів внутрішніх справ, розширення їх компетенції, вдосконалення форм і методів діяльності. Частина цих змін знайшла своє нормативне закріплення, але, враховуючи сучасні темпи розвитку суспільного життя, ще більша їх частина потребує відповідного правового визнання та унормування. Серед них і конституційне право працівників ОВС на судовий захист своїх прав і свобод.

Основні положення і висновки цієї роботи ми ґрунтуємо на аналізі Конституції України, Закону України "Про міліцію", Положення про проходження служби рядовим та начальницьким складом ОВС, Закону України "Про державну службу", Рішення Конституційного Суду України, нормативних актах МВС України і Російської Федерації, науковій літературі з тематики, а також на результатах власних теоретичних досліджень.

Науково-теоретичною базою стали наукові доробки С.С. Алексєєва, М.І. Ануфрієва, О.М. Бандурки, П.О. Буценка, В.С. Венедиктова, С.А. Голощапова, М.І. Іншина, І.Я. Кисельова, Л.А. Ніколаєвої, Ю.П. Орловського, В.І. Прокопенко, О.І. Процєвського, З.К. Симорота, В.М. Толкунової, Н.М. Хуторян, Г.І. Чанишевої, В.І. Щербини та інших. Слід зазначити, що вивчення праць цих науковців сприяло виробленню розуміння досліджуваного явища і формулюванню власних висновків.

Метою статті є з'ясування правомірності виділення права на судовий захист працівників ОВС, як конституційного права, і його місце серед інших прав. З цього приводу нами були поставлені завдання: дослідити гарантію права на судовий захист працівників ОВС в Законах України "Про міліцію" та "Про державну службу" і Положенні про проходження служби працівниками ОВС, та з'ясувати її співвідношення з конституційною гарантією права на судовий захист.

Ст.55 Конституції України визначає право всіх громадян на захист своїх прав і свобод у суді - рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб [1]. Ці положення поширюються і на працівників ОВС, які користуються цим правом нарівні зі всіма громадянами. У науковій літературі досить високо оцінюється роль суду у забезпеченні трудових прав. Як вірно зазначав О.Ф. Коні: "там, де йдеться про ставлення цілого суспільства до своїх співчленів, про обмеження їх особистої волі в ім'я загального блага і про захист прав окремих громадян, - ця справедливість повинна відбиватись у законодавстві, яке тим вище, чим глибше вдвляється воно у життєву правду

людських потреб та можливостей, - і в правосудді, що вершиться судом, який тим вище, чим більше в ньому живого, а не формального ставлення до особистості" [2, с.26].

На думку П.А. Буценка "...судова форма є найбільш демократичною і, як правило, найбільш придатною для встановлення істини формою захисту права на працю" [3, с.154]. У свою чергу, В.М. Толкунова підкреслює, що "Роль суду у вирішенні трудових відносин значна. Він захищає трудові права громадян і охороняє виробничі підприємства, установи, заклади, припиняє всякі прояви бюрократизму, порушення трудового законодавства зі сторони окремих роботодавців і одночасно веде боротьбу з порушеннями трудової дисципліни..." [4, с.43]. У той же час, постає питання про захист службово-трудова прав працівників ОВС у суді, а саме - гарантія права на судовий захист. На гарантії, що мають працівники при судовому розгляді трудових спорів вказують в своїх працях О.С. Курильова [5, с.45] та О.А. Кондратьєв [6].

Отже, справи, що виникають зі службово-трудова правовідносин у суді розглядаються за загальними правилами цивільного судочинства, Але при цьому суд керується нормами як цивільного процесуального права, так і нормами, що регулюють службово-трудова відносини працівників ОВС.

Слід зазначити, що за часів Радянського Союзу працівники ОВС, як і деякі інші працівники народного господарства, були позбавлені судового захисту своїх службово-трудова прав, на необхідність виправлення такого становища наголошувалося в науковій літературі того часу. Наприклад, О.І. Губарев вказував на необхідність "встановлення судового порядку розгляду скарг на дії посадових осіб" [7, с.13]. Така можливість вирішення розбіжностей в суді між керівництвом і працівниками ОВС з'явилася відносно недавно - з 1990 р. (з моменту вступу в силу Закону України "Про міліцію", який передбачив право працівника міліції на судовий захист при звільненні, а саме, у ч.5 ст.18 йдеться про те, що при звільненні зі служби у разі відхилення скарги з цього приводу вищими за порядком підлеглистю службовою особою чи органом звільнений працівник міліції має право оскаржити звільнення в суді). У той же час, у Положенні про проходження служби рядовим і начальницьким складом ОВС 29.07.1991 р. конкретної вказівки на судовий захист порушених прав працівників ОВС не зазначено - в абз.2 п.24 йдеться про те, що у разі поновлення на роботі (посаді) - орган, який розглядає трудовий спір, одночасно вирішує питання про виплату особі рядового і начальницького складу середнього заробітку під час вимушеного прогулу або різниці в заробітку при виконанні низькооплачуваної роботи, але не більш як за один рік.

Що ж виходить? Усі спори, які пов'язані з проходженням служби в органах внутрішніх справ як вирішувалися в адміністративному порядку, так і вирішуються донині, тому що норма ст.24 Положення про проходження служби залишилася поки ще незмінною. Природно, на сьогоднішній день це значно обмежує права працівників ОВС, у тому числі і працівників міліції. Для працівників міліції як було спочатку встановлене таке право тільки на судовий захист при звільненні, так воно і залишилося. А для усіх інших працівників ОВС - право на судовий захист, вихо-

дять, не поширюється. Таке положення явно вступає в протиріччя зі ст.55 Конституції України, що закріплює право на судовий захист громадян усіх прав і свобод.

У той же час, у п.40 Дисциплінарного статуту ОВС від 29.07.1991 р. вже зазначено право на судовий захист своїх прав працівниками ОВС, хоча Дисциплінарний статут ОВС і Положення про проходження служби працівниками ОВС були прийняті в один день, але конкретної вказівки на право на судовий захист в Положенні про проходження служби працівниками ОВС немає. У абз.2 п.40 Дисциплінарного статуту ОВС закріплено, що при звільненні із служби в органах внутрішніх справ за ініціативою адміністрації у разі відхилення скарги з цього приводу вищими за порядком підлеглою службовою особою чи органом звільнений працівник ОВС має право оскаржити звільнення в суді. З цього пункту можна побачити, що він повністю повторює ч.5 ст.18 Закону України "Про міліцію". Але законодавець при розробці Дисциплінарного статуту ОВС на цьому положенні не зупинився. Далі в абз.3 п.40 означеного статуту він вказує на те, що працівник ОВС має право оскаржити в суді прийняті щодо нього рішення службових осіб ОВС, якщо вважає, що вони обмежують його особисті права і вражають гідність, не пов'язані зі службовою діяльністю. Отже, як бачимо, положення Дисциплінарного статуту ОВС щодо права на судовий захист були розширені і повністю відповідають положенням ст.55 Конституції України.

Без уваги не залишається й той факт, що працівники ОВС, як особлива категорія державних службовців, здійснюють свою трудову діяльність за допомогою інституту державної служби. Працівник ОВС, служб і підрозділів внутрішніх справ – не просто працівник апарату управління, а державний службовець, що займає визначену законодавством соціальну та державно-правову позицію і тому наділяється спеціальним правовим статусом. Підтримуючи думку С.Д. Дубенко, В.С. Венедиктов та М.І. Іншин поділяють державну службу на два види: цивільну і милітаризовану службу, де в останню включають і службу в органах внутрішніх справ [8, с.11]. Отже, стосовно гарантії права на судовий захист державних службовців, треба відмітити, що в Законі України "Про державну службу" від 16.12.1993 р. в ч.1 п.12 ст.11 вказується на те, що державні службовці мають право захищати свої законні права та інтереси у вищестоящих державних органах та у судовому порядку, і в ст.32 йдеться про те, що рішення про припинення державної служби може бути оскаржено державним службовцем безпосередньо до суду. Як бачимо, законодавець в частині судового захисту державних службовців був більш ліберальним, і тому привів норму про судовий захист у відповідність до конституційних положень. Звідси виходить, що є тільки два нормативні акти в сфері правового забезпечення діяльності працівників ОВС - Дисциплінарний статут ОВС і Закон України "Про державну службу", які повністю відповідають конституційним положенням щодо судового захисту своїх прав працівниками ОВС.

Суд вирішує службово-трудовий спір на основі і в порядку, визначеному законом. При вирішенні спору суди виявляють причини та умови, що є важливим для профілактики службово-трудових спорів. Також суди повинні

окремою ухвалою реагувати на порушення законів, що має значне дисциплінуюче та профілактичне значення.

Слід також зазначити, що ст.44 Конституції України визначає право всіх працюючих на страйк для захисту своїх економічних і соціальних інтересів. На підставі того, В.С. Венедиктов, О.І. Процевський, В.Я. Гоц, В.В. Жернаков, М.І. Іншин, К.Ю. Мельник, О.М. Обушенко, В.І. Щербіна та інші впевнені, що регулювання трудових відносин працівників ОВС має відбуватися переважно на підставі норм трудового права, можна цілком стверджувати, що норми ст.44 Конституції України повністю поширюються і на працівників ОВС. До того ж, сьогодні ст.3 КЗпП України закріпила "широку сферу" дії трудового законодавства, тобто поширила його чинність на всіх, хто працює за трудовим договором (контрактом).

У свою чергу, в п.2 ст.16 Закону України "Про державну службу", де "державні службовці не можуть брати участь у страйках та чинити інші дії, що перешкоджають нормальному функціонуванню державного органу", в п.8 ст.18 Закону України "Про міліцію", де "працівникам міліції забороняється займатись будь-якими видами підприємницької діяльності, а так само організовувати страйки або брати в них участь" та в абз.2 п.15 Положення про проходження служби працівниками ОВС, де "особам рядового і начальницького складу забороняється займатись будь-якими видами підприємницької діяльності, а також організовувати страйки та брати у них участь" - вводять пряму заборону на проведення страйків. Це обумовлено особливою важністю функцій, які здійснюють державні службовці взагалі, а так само і працівники ОВС, зокрема, а також важкістю наслідків, які тягне за собою такий крайній засіб вирішення спірних ситуацій, як страйк працівників ОВС. Результатом такого страйку може стати обмеження чи незабезпечення прав і свобод громадян, які конституційно проголошені вищою цінністю. Однак, напевно чи є правомірною і виправданою заборона на проведення страйків для усіх категорій державних службовців.

Ст.24 Закону України від 03.03.1998 р. "Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів)" встановлені заборони щодо страйків тільки працівників (крім технічного та обслуговуючого персоналу) органів прокуратури, суду, Збройних Сил України, органів державної влади, безпеки та правопорядку. Причому і цим категоріям державних службовців заборонені не всі страйки, а тільки ті, які створюють загрозу життю і здоров'ю людей, довкіллю або перешкоджають запобіганню стихійному лиху, аваріям, катастрофам, епідеміям та епізоотіям чи ліквідації їх наслідків. У той же час, у постанові Конституційного Суду РФ від 17.05.1995 р. "У справі про перевірку конституційності статті 12 Закону СРСР від 09.10.1989 р. "Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів)" дано наступне роз'яснення: обмеження права на страйк окремих категорій працівників можливі тільки в тій мірі, у якій це необхідно з метою захисту основ конституційного ладу, моральності, здоров'я, прав і законних інтересів інших осіб, забезпечення оборони країни і безпеки держави [9]. Виходячи з практики застосування законодавства в РФ, представляються сумнівними правові підстави заборони на всі страйки для державних службовців. Здається, що в цій частині ст.24

Закону України "Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів)" повинна бути підкорегована. Хотілося би запропонувати наступну редакцію п.1 цієї статті: *Державним службовцям забороняється брати участь у страйках, наслідком проведення яких може стати порушення основ конституційного ладу, моральності, здоров'я, прав і законних інтересів інших осіб, забезпечення оборони країни і безпеки держави*".

Службово-трудова спори в органах внутрішніх справ мають деякі специфічні особливості. По-перше, вони носять лише індивідуальний характер, тому що адміністративний колектив як спільність людей, що виконують певні державні функції, і такі, що проходять службу під єдиним началом, не має правосуб'єктності (на відміну від колективу працівників) і не може виступати стороною в спорі з керівництвом органа внутрішніх справ [4, с.100-101]. Профспілки ОВС, у свою чергу, повноважень на участь у врегулюванні колективних трудових спорів також не мають, тому для працівників ОВС, зважаючи на специфіку їх діяльності, можливі тільки індивідуальні трудові спори.

По-друге, в органі внутрішніх справ не створюється передбачений КЗпП України орган попереднього досудового вирішення трудових спорів – комісія з трудових спорів (КТС). Роль цієї комісії виконує прямий вищестоящий керівник, на ім'я якого надходить скарга на дії нижчестоящого керівника. Функції, подібні тим, що виконує КТС, могла би здійснювати атестаційна комісія при розширенні її повноважень, але атестаційні комісії не є виборними органами, і створюються рішенням керівника відповідного ОВС на підставі Інструкції про порядок проведення атестування особового складу ОВС, який затверджує їх персональний склад наказом. Перелік осіб, що будуть входити в атестаційну комісію, збігається за складом з КТС. Ними в органах внутрішніх справ можуть бути начальники ОВС, перший проректор, заступник начальника ОВС (проректор) по роботі з особовим складом та начальники структурних підрозділів ОВС, головні (старші) психологи ВРОС, інші висококваліфіковані працівники, а також секретар комісії. Отже, якщо до такого органу звернувся працівник ОВС зі скаргою на дії безпосереднього начальника, то такий орган не має права відмовити у прийнятті або у вирішенні спору по суті, тому що право цього органу одночасно є і його обов'язком по забезпеченню захисту службово-трудова прав працівників ОВС. Але такий варіант навряд чи є можливим сьогодні в умовах реформування системи МВС України.

У той же час, створення комісії зі службово-трудова спорів у кожному органі внутрішніх справ у вигляді виборного суспільного формування представляється цілком припустимим. Поява такого органу дозволила б підвищити законність і соціальну справедливість при прийнятті кадрових рішень, сприяло б погашенню конфліктів ще на досудовій стадії, врегулюванню соціальної напруженості в колективах і навряд чи була б перешкодою для нормального функціонування органів внутрішніх справ. У зв'язку з цим складає певний інтерес пропозиція про створення на загальнодержавному рівні незалежної комісії зі спорів, конфліктів і інших питань.

Повертаючись до особливостей службово-трудова спорів працівників ОВС, третьою особливістю є те, що при вирішенні таких спорів за участю працівників ОВС

суди повинні керуватися спеціальним законодавством, яке регулює проходження служби зазначеною категорією державних службовців.

Як зазначалося раніше, кожен працівник ОВС на підставі ст.55 Конституції України може звернутися до суду для захисту своїх порушених прав та інтересів. Тому, якщо він подав заяву безпосередньо до суду без вирішення питання в порядку підлеглості, то така обставина не може бути підставою для відмови в розгляді заяви чи скарги. У свою чергу, ч.2 ст.124 Конституції України закріплює, що юрисдикція судів поширюється на всі правовідносини, що виникають у державі. І тому, як вказується у ППВС України № 7 від 30.05.1997 р. "Про посилення судового захисту прав та свобод людини і громадянина" [10], суди не вправі, з часу введення Конституції в дію, відмовляти фізичним чи юридичним особам у прийнятті до судового розгляду заяв і звернень.

Підводячи підсумок вище викладеному хочеться відмітити, що працівники ОВС є такими ж самими громадянами та працівниками, як і всі люди, але з особливими владними повноваженнями. І погіршувати їх правовий статус у порівнянні з іншими громадянами не має сенсу тому, що вони повинні належним чином захищати права та свободи громадян, а щоб належно це виконувати, їм необхідно професійно захищати самих себе згідно з діючим законодавством. Отже, виявляється необхідним привести у відповідність до конституційних норм у сфері судового захисту положення Закону України "Про міліцію" та Положення про проходження служби працівниками ОВС.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України. -К.: Преса України, 1997. -80 с.
2. Кони А.Ф. Избранные произведения. -Т.6. -М.: Юрид. лит., 1980. -496 с.
3. Бущенко П.А. Понятие и защита права на труд в СССР: Дис... канд. юрид. наук: 12.00.05. -Х., 1977. -169 с.
4. Толкунова В.Н. Трудовые споры и порядок их разрешения. -М.: Юристъ, 1996. -208 с.
5. Курьялова О.С. Судебная практика и совершенствование трудового законодательства. -Минск: Наука и техника, 1989. -118 с.
6. Кондратьев А.А. Гарантии охраны трудовых прав рабочих и служащих: Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.05. -М., 1985. -25 с.
7. Губарев А.И. Правовое положение лиц рядового и начальствующего состава органов внутренних дел: Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.12. -Л., 1975. -18 с.
8. Венедиктов В.С., Іншин М.І. Організаційно-правові засади проходження служби в органах внутрішніх справ України: Наук.-практ. посібник. -Х.: Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2002. -164 с.
9. Постановление Конституционного Суда РФ "По делу о проверке конституционности ст.12 Закона СССР от 09.10.1989 г." от 17.05.1995 г. // Сборник законодательства РФ. -1995. -№ 21. -Ст.1976.
10. Постанова Пленуму Верховного Суду України "Про посилення судового захисту прав та свобод людини і громадянина" від 30.05.1997 р., № 7.

Надійшла до редколегії 02.10.2004

КУЗНИЧЕНКО О.В. НЕКОТОРЫЕ ВОПРОСЫ О РЕАЛИЗАЦИИ ПРАВА НА СУДЕБНУЮ ЗАЩИТУ РАБОТНИКОВ ОРГАНОВ ВНУТРЕННИХ ДЕЛ

В сравнительном анализе действующих норм рассмотрены правомерности выделения права на судебную защиту работников ОВД как конституционного права, и его место среди других прав.

***

KUZNICHENKO O.V. SOME QUESTIONS ON REALIZATION RIGHT ON JUDICIAL PROTECTION OF LAW-ENFORCEMENT ORGANS EMPLOYEES

In the comparative analysis of effective standards are considered legitimacy of allocation of the right on judicial protection of workers law-enforcement organs as constitutional law, and its place among other rights.

I.M. ЛУКИНА

Національний університет внутрішніх справ

УДК 347.51

ЦИВІЛЬНА ПРОЦЕСУАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ (на прикладі майнової відповідальності)¹

Досліджена сутність і функціональне призначення майнової відповідальності у механізмі цивільного судочинства та визначена специфіка її застосування.

На жаль, в науці цивільного процесуального права проблеми цивільної процесуальної відповідальності не одержали сьогодні ще повної теоретичної розробки, адже цивільна процесуальна відповідальність покликана забезпечувати реальність здійснення прав і виконання обов'язків учасниками судочинства. Ця проблематика є вузловою, тому постійно привертає увагу вчених (В.В. Бутнева, П.Ф. Єлисейкіна, І.М. Зайцева, М.В. Кузнєцова та ін.). У роботах Н.О. Чечиної, М.Й. Штефана, А.Г. Новикова аналізувалися окремі питання про примусові заходи в цивільному судочинстві, однак природа цивільної процесуальної відповідальності до кінця так і не була розкрита.

Мета дослідження полягає у розкритті сутності і функціонального призначення майнової відповідальності в механізмі цивільного судочинства та визначенні специфіки її застосування.

Відомо, що цивільна процесуальна відповідальність розрізняється за змістом, функціям і характером впливу. Вона застосовується за різні порушення і звернена до суб'єктів, що займають неоднакове положення в процесі, в силу різного інтересу до розглянутої цивільної справи - це визначає особливості державного впливу. При цьому можна відмітити різні варіанти розподілу відповідальності на види [1, с.9]. Цільова спрямованість примусових заходів і спосіб охорони правопорядку у цивільному судочинстві дозволяє виділити дві групи відповідальності: майнову і немайнову. Спосіб впливу на розвиток процесуальних

правовідносин і суб'єктів у цих видів відповідальності різний, мети застосування в них теж відрізняються. Ціль будь-якої відповідальності складається у виправленні правопорушника і превенції нових порушень.

Розглянемо один із видів цивільної процесуальної відповідальності - майнову відповідальність, який в основному зводиться до двох складових: судові витрати і судові штрафи.

У главах ЦПК містяться окремі норми, що передбачають покарання у вигляді виплати штрафу (ч.1 ст.44, ч.2 ст.164, ст.174 ЦПК) і стягнення витрат (наприклад, ч.3 ст.259 ЦПК) [2]. Стягнення судових витрат у цілому є не що інше, як відшкодування збитків, що виникли з вини несумлінної сторони. Призначення судових витрат складається з компенсації і превенції [3, с.128].

Компенсаційна функція спрямована на відшкодування державі витрат по відправленню правосуддя. Разом із тим, дана функція за підсумками судового розгляду перетворюється в каральну, що, безсумнівно, являє собою відповідальність відповідної сторони (крім основного обов'язку мають бути сплачені також і судові витрати) [4, с.130]. Тобто, компенсуючи одному, караємо іншого, при тому, що цей інший нічого позитивного за рахунок чужого майна не придбав (додаткове обтяження).

Розгляд судових витрат у ракурсі ефективності цивільної процесуальної відповідальності припускає з'ясування ступеня виконання даними правовими заходами виховної функції. Покладання на відповідальну сторону тягот несення судових витрат повинне утримувати цю особу від порушення прав і законних інтересів інших осіб, або відшкодувати понесені стороною витрати. Держав-

¹ Первинна рекомендація з напрямку досліджень: канд. юрид. наук Кройтор В.А. (НУВС).